

Костюк Віктор Леонтійович

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри муніципального права
та адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права
ім. І. Малиновського Національного університету
«Острозька академія»,
професор НаУКМА, заступник керівника відділом
Апарату Верховної Ради України,

Макодзей Людмила Іванівна

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри
іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін
Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету
«Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ НОВАЦІЇ ПРАВА НА ІНКЛЮЗИВНУ ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У системі проголошених в Україні соціальних реформ на особливу увагу заслуговують питання пов'язані із реформуванням системи освіти як складової просування нашої держави по шляху демократичних, соціальних та правових перетворень на основі утвердження принципів верховенства права, прав та свобод людини [1], [2, с. 14]. Здійснення в Україні освітньої реформи, насамперед, має передбачати формування в Україні сучасної моделі інклюзивної освіти [3, с.96-99], особливо ураховуючи сучасну тенденцію до зростання чисельності дітей з особливими освітніми потребами.

Слід зауважити, що концептуальні конституційні засади права на освіту визначені на підставі Конституції України [4]. За змістом ст. 53 Конституції України кожен має право на освіту. Разом із тим, норми Основного Закону України безпосередньо не гарантують права на інклюзивну освіту. Можна припустити, що суспільства та держава повною мірою не готові належним чином оцінювати, реагувати на виклики розвитку інклюзивного освітнього простору.

Прикметною особливістю сучасного етапу освітньої реформи є формально-декларативний людиноцентричний характер. Ухвалений 05.09.2017 Закон України «Про освіту» [5] (далі – Закон) спрямований на «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей... підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». У такому розумінні, Закон не передбачає розвиток в Україні сучасної, інноваційної, інклюзивної освіти, яка б забезпечувала її якість та доступність. Водночас, Закон передбачає окремі положення щодо розвитку інклюзивної освіти, зокрема: закріплює відповідну соціально-правову термінологію («інклюзивне навчання», «інклюзивне

освітнє середовище», «особа з особливими освітніми потребами» тощо); встановлює, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів», «особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку»; передбачає, що: заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами; особи з порушеннями фізичного, психічного, інтелектуального розвитку і сенсорними порушеннями забезпечуються у закладах освіти допоміжними засобами для навчання; особам з особливими освітніми потребами надаються психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки; органи державної влади та органи місцевого самоврядування утворюють інклюзивно-ресурсні центри з метою забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

Також, 24.09.2018 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», який містить чергові зміни до низки законів з питань освіти щодо розвитку інклюзивного навчання [6]. Цим Законом уточнюється, що: для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади загальної середньої освіти за зверненням батьків дитини або осіб, які їх замінюють, утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи; інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників; порядок організації інклюзивного навчання у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Теоретико-правовий аналіз положень законодавчих актів у сфері освіти, дозволяє констатувати, що: законодавець, переважно, фрагментарно регламентує відносини у сфері інклюзивної освіти; вони містять відсилочні норми, що вимагає додаткової нормативно-правової регламентації; вони не передбачають чітких, доступних та прозорих механізмів реалізації, гарантування права на інклюзивну освіту; вони не встановлюють особливостей реалізації права на інклюзивну освіту осіб з інвалідністю; не запроваджують чітких механізмів державного та громадського супроводу та ін.

З правової точки зору, право на інклюзивну освіту спрямоване на: розвиток інклюзивного суспільства, у тому числі інклюзивного освітнього простору; надання особам з особливими освітніми потребами якісних та доступних освітніх та інших тісно пов'язаних (суміжних) послуг; вироблення дієвих та ефективних механізмів реалізації, гарантування, правової охорони; урахування особливих освітніх потреб осіб з інвалідністю; розвиток системного законодавства у сфері інклюзивної освіти; розвиток належного моніторингу, нагляду та контролю.

Тенденціями удосконалення права на інклюзивну освіту є наступні: 1) розвиток інклюзивного освітнього простору; 2) належна організація та проведення комплексної освітньої реформи; 3) розробка та затвердження Концепції розвитку в Україні інклюзивної освіти, ураховуючи національний досвід, позицію експертів, провідних педагогічних і правничих шкіл; 4) розробка проекту Кодексу про освіту, ураховуючи приписи відповідної Концепції розвитку в Україні інклюзивної освіти; 5) ухвалення Кодексу про освіту як єдиного кодифікованого закону у сфері освіти, у тому числі інклюзивної освіти; 6) розробка та ухвалення Кодексу про права осіб з інвалідністю як базовий кодифікований закон про права таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254-к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Іншин М.І., Сіроха Д.І. Соціальний захист в Україні: сутність, проблеми та перспективи. Актуальні проблеми соціального права. Випуск II: науково-практичний посібник //збірник статей учасників всеукраїнських соціальних програм(заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015р./за загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. К.: ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2016. С.14.

3. Костюк В.Л. Костюк Ю.В. Право на освіту дітей з особливими освітніми потребами в умовах соціальної держави: проблеми та тенденції удосконалення/В.Л. Костюк, Ю.В. Костюк// Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Всеукр. наук.-практ.конф. (м. Київ, 20 жовтня 2017р.)/ за ред. проф. М.І. Іншина, відп. ред. к.ю.н. І.С. Сахарук. Київ: Прінт-Сервіс, 2017. С.96-99.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254-к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.Ст. 141.

5. Про освіту: Закон України від 5.09.2017р. № 2145-VIII.Відомості Верховної Ради України. 2017. №38-39. Ст.380.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: законопроект від 04.07.2018р., реєстр. №8556: Електронний ресурс: Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64352.